

Hoe kunnen de Lage Landen de beslissende schakel tussen Noordzee en Europa worden?

“Wat [...] Nederland met Scandinavië bindt is [behalve zijn ligging aan de Noordzee] de op consensus gerichte politieke en maatschappelijke cultuur. Vanuit die invalshoek zou Nederland zich heel goed tot schakel tussen de Noordse landen en EU/ Eurozone kunnen ontwikkelen. Niet om Scandinavië stukje bij beetje [verder] ‘Europa’ in te willen lokken - voor een toetreden tot de monetaire unie bedanken de Noordse landen beleefd; daarvoor vormt het keurslijf van de Euro te zeer een bedreiging voor de eigen zo dierbare verzorgingsstaat. Wél om ten eigen bate een economisch, ecologisch en ruimtelijk ontwikkelingsperspectief te kunnen ontwikkelen dat meer soelaas biedt dan in een scenario zonder Noordse bondgenoten en binnen de steeds verder tot stolling leidende kaders van de as Berlijn-Parijs mogelijk is. In de dynamiek van de Noordzee is een wereld te winnen, niet alleen voor Nederland maar ook in breder Benelux- en Waaiestadverband.”

Dat schreven wij in het hoofdartikel op deze site, kwartaaljournaal winter 1017/2018 [1]. Nu, zo'n anderhalf jaar verder, maken wij een eerste tussentijdse balans op. Met als overkoepelende vraag: kunnen de Lage landen - zelf verreweg als een effectieve eenheid opererend - na de Brexit en een verdere verzwakking van de EU überhaupt ooit wel als solide schakel functioneren voor wat en wie dan zo ja hoe dan? Met in aansluitend daarop de volgende, daarvan afgeleide vragen. Hoe dynamisch zijn die Noordzee en die Noordse wereld eigenlijk en hoe daarop dan aan te haken? Hoe zou daarbij dan tegelijk adequaat ingespeeld kunnen worden op de mede door de klimaatverandering in gang gezette verandering van de geopolitieke verhoudingen op het noordelijk halfrond? En hoe kunnen de Noordzee-landen er dan tegelijk voor zorgen dat hun zo geroemde innovatieve kracht ten goede komt aan heel Europa? Én - lest best - hoe kan in hemelsnaam een nu zo hopeloos verrommelde en verdeelde 'Benelux-Waaiestad' zich ontwikkelen tot de door ons gedroomde groen gelede megastad die als convergerend en stimulerend voorbeeld voor heel ons werelddeel zou moeten gaan dienen?

=Dat o zo sociale en innovatieve 'scandinavische model' - teken van taaië veerkracht of gebrek aan Europese solidariteit?

Een mengeling van verwondering en bewondering - dat oogsten de Scandinaviërs nog steeds bij buitenstaanders. Om het sociale en egalitaire karakter van hun samenleving en om de

innovatiekracht van hun vooral duurzame economie. Toch kraakt het piept het nu economisch, sociaal en politiek nu ook in het immer zo solide ogende noorden van ons continent. Onder druk van globalisering en neoliberalisme wordt de economische basis van de verzorgingsstaat stukje bij beetje ondermijnd. Binnen de zo ontstane smallere economische marges wordt het steeds moeilijker sociale en humanitaire opgaven te verwezenlijken. Toch kent het Scandinavische sociale model een opmerkelijk taai veerkracht om 'zichzelf vanaf de jaren 30 op gezette tijden steeds weer 'opnieuw uit te vinden' [2]. Is dat dan vooral te danken aan het speciale karakter van de Scandinavische sociaal-economische verhoudingen en de daarmee verbonden sociaaldemocratie, ontstaan uit een fijnmazig mozaïek van – vaak van oorsprong agrarische - coöperaties en sterke vakbonden met een extreem hoge organisatiegraad? Of is dat toch vooral ook toe te rekenen aan de behendigheid en waarmee diverse Scandinavische landen zich met succes hebben weten te onttrekken aan fiscale EU-harmoniseringspogingen. Pogingen om bijvoorbeeld de wandaden van gewiekst opererende multinationals te kunnen aanpakken? De Scandinaviërs lijken zich daarmee, hun zorgvuldig gekoesterde sociale imago te spijt, in het bedenkelijke belastingondermijningsgezelschap van Benelux-landen als Nederland en Luxemburg te bewegen. Een dergelijke oriëntatie zet dat een groeiende druk op een goede samenwerking met andere EU-landen.

= De Noordzee: synenergie ondanks tegenstelde belangen?

Ruim anderhalf jaar[geleden[3] schreven wij hierover als volgt:

“De Noordse dimensie : groen, innovatief én egalitair. Een sublieme [sociale] traditie, vanouds uitdrukkelijk op innovatie gericht bovendien, en dat met een duidelijke voorsprong op het gebied van verduurzaming van de economie ten opzichte van andere landen - ziedaar het indrukwekkende visitekaartje van de Noordse landen. Op deze vlakken zouden de andere economieën rond de Noordzee heel wat kunnen leren van hun Noordse - i.c. Scandinavische - burens, allereerst door op de 'eigen' Noordzee daadwerkelijk nader samen te gaan werken op het gebied duurzame energie- en voedselproductie (wind, algen, zeewier, kweekvis), scheepvaart en handel (met de nodige transportlogistieke innovatie) en ecologische bescherming van het zeemilieu. Door een dergelijke samenwerking nóg verder te intensiveren zouden op een beduidend breder vlak economische, sociale, culturele en ruimtelijke strategieën en benaderingswijzen gedeeld kunnen worden. Zo vormt het sterk egalitaire karakter van de samenleving in de Scandinavische landen een onmisbare basis voor de technologisch-innovatieve dynamiek van de economie. Pogingen om die Noordse dynamiek te imiteren waarbij men denkt de egalitaire component te kunnen negeren zijn waarschijnlijk tot mislukken gedoemd - neem bijvoorbeeld Macrons al te oppervlakkig van Denemarken 7] afgekeken sociaal-economische model van de flexisécurité [4]; met de Nederlandse flexisecurity wil het trouwens ook niet bijster lukken. Er is dus op dit egalitaire vlak nog het nodige van 'het Noorden' te leren. Andersom zouden de Scandinavische landen overigens ook heel wat van andere kustnaties kunnen leren, van Nederland bijvoorbeeld - op het gebied van transportlogistieke innovatie, op het vlak van de distributie van duurzame energie (denk aan het door Tennet en Gasunie te bouwen windmolen- Doggerseiland midden op de Noordzee) en niet te vergeten op het gebied van watermanagement, maar dan niet dat van de starre en hegenomistische Hollandse waterstaatstraditie uit de 19^e en 20^e eeuw maar van het flexibele 21^e-eeuwse vervolg daarop. Er bestaat kortom meer dan voldoende aanleiding om tot een dergelijke nauwere samenwerking tussen landen en regio's rondom de Noordzee over te gaan: Benelux, Noordwest-Duitse deelstaten als Bremen, Hamburg, Nedersaksen en Sleeswijk-Holstein, Denemarken, Noorwegen [en Zweden] alsook - mede afhankelijk van de uitkomst van de Brexit - Schotland en Engeland.”

De potentie van een degelijke synenergie lijkt veelbelovend, maar de praktijk is beduidend weerbarstiger. Alle hierboven genoemde landen behoren weliswaar tot de Europese Economische

Ruimte, maar het zou geen kwaad kunnen als er - bij voorkeur in Noordzee- en/of EU-verband - veel meer samengewerkt zou kunnen worden zonder dat zoiets doorkruist wordt door belangen van afzonderlijke landen, dit niet in de laatste plaats veroorzaakt door boven-Europese economische interventie pogingen - de oude rivaliteiten uit de Koude Oorlog zijn hier geen moment ver weg. In welke richting de balans hier doorslaat is vooralsnog onduidelijk en hangt onder meer natuurlijk ook sterk af van de verdere gang van zaken rondom de Brexit. En dan zijn er nog beduidende sociaal-culturele verschillen die de gedroomde synnergie in de weg zitten. De oostkant van het Noordzeegebied is luthers en sociaal-democratisch, terwijl het westen zich uitgesproken kapitalistisch ontwikkeld heeft waarbij het calvinisme van Nederland en Schotland zich ere bovendien altijd van zijn scherpste kant heeft laten zien. En dan zijn er daarenboven nog pijnlijke verschillen tussen west en oost op duurzaamheidsgebied. Daarbij springt dan vooral de Benelux in het oog die op dit vlak een beschamende hekkensluiter is.

=De slag om het noordelijk halfrond: een nieuwe rol voor de Noordzee en welke dan?

Hier opnieuw een citaat van anderhalf jaar geleden [4];

“Samen optrekken met een Noordzee-Unie om [voor Europa] een betere mondiale positie te verkrijgen in een wereld waar het zwaartepunt verschuift naar het verre Oosten, naar China? Een nieuwe sleutelrol voor de Noordzee, die grijze kille watervlakte ‘aan de rand van de wereld’ - in de woorden van historicus Michael Pye in diens meeslepende boek? [5]. Pye laat daarin zien hoe die ogenschijnlijk marginale Noordzee en haar kusten steeds weer opnieuw een ongekeerde dynamiek ten toon weten te spreiden. Dat zou in de 21^e eeuw opnieuw kunnen gebeuren nu de Atlantische oriëntatie[van Europa] aan relevantie aan relevantie inboet. Tegelijkertijd openen zich nieuwe wegen vanuit het Noordzeegebied naar China via de noordelijke vaarroute die met de verdere klimaatverandering de komende decennia steeds meer open komt te liggen - het streven van de 16^e-eeuwse zeevaarder en ontdekkingsreiziger Willem Barentsz inde 21^e eeuw eindelijk ten volle bewaarheid [6]. Het hele Noordzeegebied wordt met de route bovenlangs naar China veel directer bij de mondiale transport- en handelsstromen betrokken. Een ander, op termijn voor het grondstoffen-arme Europa niet minder belangrijke effect van het smelten der ijskappen is gelegen in het feit dat daarmee mineralen en andere grondstoffen in deze Noordse contreien gemakkelijker toegankelijk worden. De centrale opgave is hierbij de fossiele brandstoffen ongemoeid te laten. De grootste duurzaamheids-spelbreker in dit krachtenveld rondom de Noordpool is Het Amerika van Donald Trump. Noord-Europa heeft bezit hier een sleutelpositie waarbij Noordse landen als IJsland en Groenland tegenover zowel VS als Rusland met succes de Chinese kaart lijken te kunnen gaan spelen door het aantrekken van Chinese investeringen in (mijnbouw)projecten.”

Dat trekken van de Chinese kaart is natuurlijk evenmin zonder risico's. Hoe dit ook zij, wil Europa zijn geopolitieke deuntje met succes in de wereld kunnen meespelen, dan heeft zij de Noordzee en de Noordse landen hard nodig, maar dat besef begint nog maar langzaam door te dringen. Wil Europa de geo- economisch én -ecologisch de nodige onafhankelijkheid en slagkracht ten toon spreiden dan zal het niet in de laatste plaats op het noordelijk halfrond eindelijk eens ook geo-politiek *acte de présence* moeten geven. En dat kan niet zonder de banden met de Noordzee-landen te intensiveren. De grote vraag is welke rol Benelux en Waaiestad daarin kunnen spelen nu de stem van Groot-Brittannië met de Brexit uit het Europese concert wegvalt. Daarvoor heeft De Waaiestad niet alleen goede relaties met het noorden nodig, maar ook met het zuiden. En laat de Waaiestad over dat laatste nu juist sterk verdeeld zijn.

=Hoe kunnen de Noordzee-landen er voor zorgen dat hun innovatieve kracht ten goede komt aan heel Europa?

Aan heel Europa, dus ook aan relatief arm Zuid Europa! En daar heeft het de laatste tijd, vooral sinds de Euro- en Griekenland-crisis, wel aan ontbroken. Omdat de Zuid-Europese landen onder het financieel-economische juk van Schäuble en Dijsselbloem door moesten gaan hebben zij hun heil moeten zoeken bij China: Griekenland [haven van Piraeus], Italië [haven van Triest], Portugal. Wie van de Noordzee-landen herstelt hier de vertrouwensschade? Als er daarbij een rol weggelegd zou zijn voor de Benelux moet Nederland als eerste wel tweemaal over de eigen schaduw heen springen. Wat zijn in dit verband de onvermoede atletische talenten van een Wopke?

=De Benelux-Waaierstad: ontluisterende spiegel of nieuwe stimulans voor Europa?

Waaierstad - de interne verdeeldheid op met name politiek-economisch gebied is dermate spreekwoordelijk dat het moeilijk voor te stellen is hoe uit dit warrige conglomeraat ooit een slagkrachtige entiteit zou kunnen ontstaan. Een van de 'boosdoeners' lijken hier vooral de uit die hele batterij aan Belgische staatsvormingen voortgekomen even ingenieuze als verlamdende bestuursconstructies te zijn: Belgisch beleid moet gemaakt worden door elkaar overlappende economisch-territoriale gewesten (Vlaanderen, Wallonië en Brussel) en cultureel-persoonsgebonden gemeenschappen (de Vlaamstalige, Franstalige en Duitstalige gemeenschap). Daarbij leunt het Waalse gewest nog steeds sterk op federale steun, waarbij dankbaar gebruik wordt gemaakt van voor Wallonië gunstig uitpakkende verdeelsleutels. Deze methodiek van het 'Belgische wafelijzer' betekent: 'wat de een krijgt daar heeft de ander ook recht op' [7]. Maar om dit soms perverterend werkende automatisme van federale solidariteit te brandmerken als de kern van een soort Belgische sociaal-economische ziekte, zoals in Vlaams-nationalistische kringen vaak gebeurt, leidt de aandacht af van onderliggende economische oorzaken. Die liggen in het feit dat ook het vaak zo geprezen Vlaamse *Wirtschaftswunder* ook allang niet meer op stevige benen loopt. Geen regio in Europa is zozeer speelbal van *multinationals* als Vlaanderen - nergens werden en worden zij zo kritiekloos binnengehaald. Een Vlaamse economie die zich bovendien -groot geworden in de tweede industriële revolutie [die van de olie] met de Scheldemonding als zwaartepunt - nog steeds hardnekkig in die in zijn fossiele oriëntatie lijkt te willen blijven vastbijten. Werkt het verregaande Vlaamse zelfbestuur met een een hopeloos fossiel- en kernenergieverslaafde NVA in de hoofdrol hier toch vooral niet als schoolvoorbeeld van de remmende voorsprong? En dat terwijl er in de havengebieden in de monding van de delta van Schelde, Maas en Rijn samen met Nederland de komende tijd juist een slag geslagen moet worden op het front van de duurzame *Energiewende* [8].

Naast dit duurzame energiespoor is er in dit verband een andere minstens zo belangrijke rol voor Nederland weggelegd. Dat is de lastige taak om de eenheid binnen de verdeelde en verbrokkelde Waaierstad-context te op te bouwen en vervolgens verder versterken. Alleen Nederland kan daarvoor de benodigde slagkracht leveren, het 'gestolde' België is daar op geen enkele manier meer toe in staat. Die rol kan Nederland alleen leveren als het bereid is in dat Waaierstedelijke verband ook Wallonië en Brussel echt te willen zien staan en daaruit ook de nodige financiële consequenties te willen trekken. Met een Waaierstad als geslaagd Europees laboratorium zouden de Lage Landen zo ook als brug tussen Noordzee en Europa kunnen gaan functioneren. Maar dan moet het zuinige en in zichzelf gekeerde Holland wel eerst ruimschoots over zijn eigen schaduw heen willen springen! Misschien wel driemaal....

=Balans: douane-unie als minimumbasis

In welke richting een en ander zich gaat ontwikkelen hangt sterk af van de richting waar EU en Brexit zich gaan ontwikkelen na de uitslag van de Europese verkiezingen eind mei en de Brexit eind oktober. Het is denkbaar dat de komende jaren dat delen twee van de vier componenten van de interne markt van de EU sterk onder druk komen te staan: de component van de vrije markt van de diensten en die van de personen. De vrije markt van de goederen zal waarschijnlijk wél volledig overeind blijven – een soort ‘kale’ douane-unie dus. Als de Brexit uiteindelijk uitdraait op zo’n ‘kale’ douane-unie met de EU, dan wordt daarmee een minimumbasis gelegd voor een - vooralsnog primair pragmatische - Noordzee-Unie, in eerste aanzet vooral gericht op samenwerking op het gebied van maritieme zaken, duurzame energie [van wind t/m zilte biomassa], ecologie en onderlinge afstemming van het ruimtelijke beleid tussen de Noordzee-landen en -regio’s. Dat is op zichzelf al een meer dan voldoende reden om tot oprichting over te gaan! Maar of Nederland daarbij met succes het voortouw kan nemen? Qua objectieve geo-politieke en geo-economisch positie wél [zowel EU als Eurogoep-lid], wat betreft politieke staat van dienst op ecologisch en sociaal vlak echter beduidend minder.

NOTEN

[1]

Van Doggersland naar Noordzee-Unie - Herkansing voor een wereldzee? Zie www.dubbelkrimp.nl onder de knop **Archief** /Winter 2018

[2]

Aldus Woltek Woltek Kalinowsky in diens *Le Modèle suédois – Et si la social-démocratie n’était morte?* (Parijs [Editions Charles Léopold Mayer] 2017), geciteerd in: Anne Chemin, *Splendeur et misère de la social-démocratie* In: *Le Monde* van 16 maart 2019 blz. 26-27

[3]

Zie: *De Waaierstad van de Lage Landen onmisbare schakel tussen Zuid-Duitse machinekamer en Noordzee-Unie* Zie www.dubbelkrimp.nl onder de knop **Archief** / Herfst 2017

[4]

A la Scandinavie? Pas vraiment vraiment Interview met Bruno Palier, onderzoeksdirecteur van het CNRS [Centre National de la Recherche Scientifique] aan de Parijse universiteit *Sciences Po* verzorgd door Frédéric Joignot In *Le Monde* van 8-4-2017, katern *Idées* blz. 5

[4]

Van Doggersland naar Noordzee-Unie - Herkansing voor een wereldzee? Zie www.dubbelkrimp.nl onder de knop **Archief** /Winter 2018

[5]

Michael Pye, *Aan de rand van de wereld – Hoe de Noordzee ons vormde* Amsterdam [De Bezige Bij] 2015

[6]

Meer hierover eerder op deze site onder **Archief**, bijvoorbeeld het hoofdartikel Zomer 2015: **De noordelijke vaarroute en de gevolgen voor de EURandstad – Wordt de Noordzee de mare nostrum van de 21^e eeuw?**, alsook: Eddy Beckers, Joseph F. Francois en en Hugo Rojas-Romagoza, *Melting Ice Caps and the Economic Impact of Opening the North Sea Route - CPB Discussion Paper 307* Den Haag [CPB] 2015, via de link: <https://www.cpb.nl/sites/default/files/publicaties/download/cpb-discussion-paper-307-melting-ice-caps-and-economic-impact-opening-northern-sea-route.pdf>

[7]

Meer hierover in: Kristof Smeyers en Erik Buyst, *Het gestolde land. Een economische geschiedenis van België* Antwerpen [Polis] 2016

[8]

Zie over grensoverschrijdende de samenwerkingsmogelijkheden tussen België en Nederland o.m.: Steven van Schuppen, *Europa's gemankeerd laboratorium* In: *De Nederlandse Boekengids* 2017/2

